

Ιστορία και Φιλοσοφία του Μητρικού Θηλασμού από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή

Μιχάλης Μώρος*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σημασία του Μητρικού Θηλασμού για την ολοκληρωμένη σωματική και ψυχική ανάπτυξη του νεογνού και του βρέφους υποστηρίζεται από πλήθος ερευνών σε όλο τον κόσμο. Μαίες, Μαιευτές, Παιδίατροι, Γυναικολόγοι, Διεθνείς Οργανισμοί και άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς τονίζουν τη σπουδαιότητα του Μητρικού Θηλασμού ως του αποκλειστικού τρόπου διατροφής του βρέφους τουλάχιστον έως και τον 6ο μήνα, καθώς και τη συνέχισή του για όσο χρονικό διάστημα το επιθυμούν η μητέρα και το βρέφος της.

Από τα πολύ πρώιμα χρόνια αναγνωρίστηκε από τους λαούς η αξία του μητρικού γάλακτος και πέρασε στην κουλτούρα τους μέσα από τη μυθολογία, τη θρησκεία και τη φιλοσοφία που ανέπτυξαν. Όμως, η σπουδαιότητα του μητρικού γάλακτος παρατηρήθηκε από τους αρχαίους Έλληνες και αποτυπώθηκε στα επιστημονικά συγγράμματα επιφανών ιατρών της αρχαιότητας. Στο πέρασμα των αιώνων το δικαίωμα του Μητρικού Θηλασμού αμφισβητήθηκε σε κάποιες περιπτώσεις, σε μερικές ξεχάστηκε, ενώ σε κάποιες άλλες μοιάζει να θυσιάστηκε στο βωμό της εμπορευματοποίησης.

Στη σημερινή εποχή, έπειτα από συντονισμένες προσπάθειες παρατηρούμε την αναβίωση του Μητρικού Θηλασμού, πρακτική που μόνο οφέλη έχει να επιφέρει στην υγεία των βρεφών και κατ' επέκταση των κοινωνιών σε όλο τον κόσμο.

Λέξεις-κλειδιά: μητρικός θηλασμός, ιστορία, παραδόσεις.

Μητρικός Θηλασμός στην αρχαιότητα

Ψάχνοντας για τις απαρχές του Μητρικού Θηλασμού θα πρέπει ουσιαστικά να τις τοποθετήσουμε στις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας. Από το ελληνικό ρήμα "θηλάζω" πήρε το όνομά της μια ολόκληρη ομάδα ζώων, που τρέφουν τα νεογνά τους με γάλα που τα ίδια παράγουν σε ειδικούς αδένες του σώματός τους, οι οποίοι ονομάζονται "μαστικοί" ή "μαζικοί". Ανάμεσά τους βρίσκεται ο άνθρωπος, ο "homo sapiens", το πλέον εξελιγμένο θηλαστικό, που μετράει μόλις 40.000 περίπου χρόνια ζωής στον πλανήτη.

Στοιχεία για το Μητρικό Θηλασμό και τις πρακτικές του δεν υπάρ-

* Μαιευτής, Γεν. Γραμματέας Σ.Ε.Μ. Ναυπλίου, Μεταπτυχιακός Φοιτητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, "ΑΡΕΤΑΙΕΙΟ" Νοσοκομείο.

χουν από τόσο παλιές χρονικές περιόδους. Ωστόσο, στοιχεία έχουμε από τις παλαιολιθικές κοινωνίες, που επεκράτησαν 10.000 περίπου χρόνια πριν από σήμερα. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτά και τις αντίστοιχες επιστημονικές υποθέσεις, οι προαγροτικές κοινωνίες της ύστερης παλαιολιθικής εποχής (4.000-10.000 χρόνια πριν) τρέφονταν με καρπούς της γης, φρούτα, ξηρούς καρπούς, άγρια λαχανικά, ψάρια και κρέας. Δηλαδή, το διαιτολόγιό τους έμοιαζε κατά πολύ με το διαιτολόγιο των σημερινών κοινωνιών κυνηγών, σε περιοχές όπως η έρημος Καλαχάρι και η Παπούα – Νέα Γουινέα. Επομένως, είναι πολύ πιθανό και οι συνήθειές τους προς το Μητρικό Θηλασμό να παρουσιάζουν ομοιότητες (Konner M. & Worthman C.M., 1980, Worthman C.M. et al., 1990).

Έτσι, υποθέτουμε πως κατά το τέλος της παλαιολιθικής εποχής οι γυναίκες θηλάζαν τα παιδιά τους όπως περίπου και οι γυναίκες των παραπάνω φυλών, στις οποίες ο Μητρικός Θηλασμός έχει συχνότητα γύρω στις τέσσερις φορές την ημέρα και διάρκεια δυο περίπου λεπτών μέχρι την ηλικία των δυο ή έξι ετών, οπότε και σταδιακά σταματάει. Τα δεδομένα αυτά υποστηρίζονται και από μελέτες σε χιμπατζήδες, οι οποίοι αποτελούν τον πλησιέστερο συγγενή του ανθρώπου, που παράγει γάλα αρκετά όμοιο μ' αυτόν.

Συνεχίζοντας την πορεία μας στην ανθρώπινη εξέλιξη παρατηρούμε πλήθος ειδωλίων και αγαλμάτων, που απεικονίζουν μητέρες από το ανθρώπινο είδος, αλλά και από άλλα θηλαστικά να θηλάζουν τα νεογνά τους. Ανάμεσα σ' αυτά απεικονίζονται και θεότητες, όπως η Ίσιδα των Αιγυπτίων, που θηλάζει το γιο της Ώρο, και η Χαθώρ, που με το κοσμικό της γάλα σχηματίζει στον ουρανό το Γαλαξία (milky way: δρόμος του γάλακτος), ενώ στον ελλαδικό χώρο συναντάμε την Αμάλθεια, μια αίγα που θηλάζει το Δία, που σε ένδειξη σεβασμού τη μετέφερε ο ίδιος αργότερα στους ουρανούς.

Οι πρώτες γνωστές μαρτυρίες για το Μητρικό Θηλασμό εντοπίζονται σε επιγραφές και αποτυπώσεις, που χρονολογούνται 5.000 περίπου χρόνια πριν από σήμερα στην περιοχή της Μεσοποταμίας και της Αιγύπτου. Σύμφωνα με αρχεία που βρέθηκαν στη Βαβυλώνα, ο Μητρικός Θηλασμός διαρκούσε τότε 2 με 3 περίπου χρόνια. Παρόμοια μαρτυρία έχουμε και από την Αίγυπτο (Fildes V., 1986). Στην Ινδία της εποχής της Αγιουρβέδα (1500-1800 π.Χ.), ιατρικά κείμενα συνιστούσαν τον αποκλειστικό Μητρικό Θηλασμό για το πρώτο έτος της ζωής. Ίδιες απόψεις καταγράφονται αιώνες αργότερα στο Ταλμουδ των Εβραίων (536 π.Χ.), το οποίο συστήνει τα νεογνά να

τοποθετούνται αμέσως στο μαστό της μητέρας και να θηλάζουν για 2 περίπου χρόνια. Την ίδια σύσταση κάνει και το Κοράνιο των Μουσουλμάνων.

Στην Ελληνική Γραμματεία ο Όμηρος μας προσφέρει την πρώτη έγγραφη μαρτυρία για το Μητρικό Θηλασμό, απ' όπου φαίνεται πως στην αρχαία Ελλάδα οι μητέρες θηλάζαν τα βρέφη τους, συνήθεια που παρατηρείται και στην Αίγυπτο και αργότερα στη Ρώμη.

Με το Μητρικό Θηλασμό και το μητρικό γάλα ασχολήθηκαν επιφανείς γιατροί της αρχαιότητας. Τόσο ο Σωρανός όσο και ο Γαληνός πίστευαν ότι το μητρικό γάλα πρέπει να είναι η αποκλειστική τροφή του βρέφους μέχρι την ηλικία των 6 μηνών. Πέρα, όμως, από τις δικές τους παρατηρήσεις, την άποψη αυτή τεκμηρίωσαν και από κείμενα του Ιπποκράτη, ο οποίος απέδειξε την αυξημένη νοσηρότητα που παρατήρησε σε βρέφη μετά τη διακοπή της γαλουχίας. Αλλά και ο Αριστοτέλης στήριξε ένα μέρος της φιλοσοφίας του στο Μητρικό Θηλασμό. Μερικούς αιώνες αργότερα ο Πορφύριος μίλησε για τον ψυχολογικό δεσμό, που αναπτύσσεται μεταξύ της μητέρας και του βρέφους που θηλάζει.

Στις γνώσεις αυτών στηρίχθηκαν όλοι οι μετέπειτα αιώνες γνώσης για το Μητρικό Θηλασμό. Όμως, όπως παρατηρούμε σε γραπτά του Σωρανού του Εφέσιου, στις περισσότερες περιπτώσεις διαφαίνεται πως οι αρχαίοι δεν θεωρούσαν το πιάρ ως ενδεικνυόμενη τροφή για το νεογνό, άποψη που ασπαστήκαν κατά τη βυζαντινή περίοδο και οι Αέτιος και Ορειβάσιος, οι οποίοι σύστηναν ως πρώτη τροφή το μέλι και έναρξη Μητρικού Θηλασμού από την 3η και 5η ημέρα μετά τον τοκετό.

Ο θεσμός των τροφών ("τιθήνων")

Ο Μητρικός Θηλασμός φαίνεται να ήταν πολύ σπουδαία υπόθεση, που ακόμη και στις περιπτώσεις που για διάφορους λόγους δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί από τη μητέρα, επιλεγόταν κάποια άλλη γυναίκα για να θηλάσει το βρέφος. Από αρχαία κείμενα τεκμηριώνεται η χρήση συγκεκριμένων γυναικών ως "τροφών" ("τίτθες" ή "τιθήνες") από μητέρες αριστοκρατικής καταγωγής, που είτε είχαν ειδικούς λόγους που τις εμπόδιζαν να θηλάζουν οι ίδιες τα παιδιά τους, είτε δεν το επιθυμούσαν. Οι τροφοί αναφέρονται ακόμη και στον Κώδικα του Χαμουραμπί (1800 π.Χ.), ενώ είναι γνωστή η ιστορία του Μωυσή, που δόθηκε σε τροφούς να τον θηλάσουν (τελικά, ως τίτθη προσελήφθη η ίδια η μητέρα του). Το ίδιο συνέβη και με τον Οδυσσέα, τη διατροφή του οποίου είχε αναλάβει η Ευρύκλεια.

Από την εποχή μάλιστα του Χαμουραμπί είχαν

θεσπιστεί αυστηροί κανόνες για την τροφή. Κανόνες που αφορούσαν την υγεία και την ακεραιότητα του χαρακτήρα της, ενώ προβλέπονταν και αυστηρότατες ποινές για όσες τροφούς παρανομούσαν. Μάλιστα, όταν οι αρχαίες Ελληνίδες έπρεπε να επιλέξουν τίτθη, προτιμούσαν γυναίκες από τη Σπάρτη (στην οποία κατά παράδοση οι γυναίκες θήλαζαν το πρωτότοκο παιδί) και από τη Θράκη. Οι Σπαρτιάτισσες επιλέγονταν επειδή ήταν γυμνασμένες, αλλά και λόγω της προσήλωσής τους στην πειθαρχία. Οι Θρακιώτισσες επειδή είχαν καλή υγεία και μιλούσαν κι αυτές την ελληνική γλώσσα.

Κανόνες για την επιλογή της σωστής τίτθης αναφέρονται ακόμη και από το Σωρανό, ο οποίος συμβούλευε να λαμβάνονται υπόψη η ηλικία, ο αριθμός τοκετών, το σωστό μέγεθος μαστών και θηλών και η ηθική ακεραιότητα. Μάλιστα, ο Σωρανός προέτρεπε τις τίτθες να ακολουθούν συγκεκριμένο διαιτολόγιο και ειδικό πρόγραμμα γυμναστικής, ενώ οι συμβουλές του επεκτείνονταν ακόμη και στον έλεγχο των κενώσεων της τίτθης, αλλά και στη σεξουαλική της ζωή, αφού πίστευε ότι η συνουσία επηρεάζει δυσμενώς την ποιότητα του γάλακτος.

Η αυστηρή νομοθεσία για τις τίτθες διατηρήθηκε τόσο στη Ρωμαϊκή όσο και στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, όπου ο Μέγας Κωνσταντίνος όρισε ως ποινή το κλείσιμο του στόματος με λιωμένο μολύβι, σε όσες τίτθες χρηματιζόνταν προκειμένου να επιτρέψουν την αποπλάνηση του παιδιού από διαφθορείς. Πέρα, όμως, από την αυστηρή νομοθεσία οι τίτθες απολάμβαναν σημαντικών προνομίων και ιδιαίτερου σεβασμού, αφού δημιουργούνταν ένας ανεξίτηλος δεσμός μεταξύ αυτών και του βρέφους που θήλαζαν και ανέτρεφαν μέχρι την ενηλικίωση.

Δείγμα των ιδιαίτερων αυτών σχέσεων ήταν το γεγονός ότι οι τίτθες πολύ συχνά ελευθερώνονταν αν ήταν δούλες, αμείβονταν με σημαντικές αμοιβές συγκριτικά με άλλα επαγγέλματα και θεωρούνταν ως μητέρες ή τουλάχιστον πολύ κοντά σ' αυτές. Στην περίπτωση δε της Φαίδρας και της Μήδειας, είναι εκείνες που συμπαρίστανται στις "κόρες" τους και τις βοηθούν στην υλοποίηση των αποτρόπαιων πράξεών τους. Η διατήρηση για αιώνες του θεσμού της τίτθης αποδεικνύει τη σημαντικότητα που έδειχναν οι άνθρωποι εκείνων των κοινωνιών στο Μητρικό Θηλασμό, αλλά αναδεικνύει και πολλά άλλα κοινωνικά φαινόμενα.

Από το Μεσαίωνα έως την εποχή της τεχνητής διατροφής

Σταδιακά, στο πέρασμα των χρόνων, θεωρήθηκε "μη πρόπον" οι μητέρες να θηλάζουν τα παιδιά τους και

έτσι στη Μεσαιωνική Δύση και στο Βυζάντιο μόνο οι γυναίκες των λαϊκών στρωμάτων εφάρμοζαν το Μητρικό Θηλασμό, αλλά σε ξένα παιδιά και όχι στα δικά τους. Το αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις ήταν να χάνουν οι ίδιες οι μητέρες πολλά παιδιά εξαιτίας της υψηλής παιδικής θνησιμότητας λόγω κοινών ασθενειών και κακής διατροφής, ενώ παρατηρήθηκε αύξηση των γεννήσεων στις αριστοκρατικές οικογένειες. Αυτό είναι λογικό αφού δεν θήλαζαν, γιατί έτσι στερούνταν των ευεργετικών αποτελεσμάτων του Μητρικού Θηλασμού ως φυσικού αντισυλληπτικού. Παρόλα αυτά υπήρξαν κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις, που αποτέλεσαν αντικείμενο θαυμασμού στις κοινωνίες της εποχής τους.

Την ίδια εποχή σε ορισμένα κράτη της Δύσης παρατηρήθηκε στην Τέχνη μια στροφή προς το Μητρικό Θηλασμό, την οποία αποδεικνύουν ζωγραφικά κυρίως έργα της "θηλάζουσας Παναγίας", που ήταν και το συνηθέστερο μοτίβο. Η στροφή αυτή, αν και υποστηρίχθηκε τόσο από τη Δυτική όσο και από την Ανατολική Εκκλησία, δεν ήταν μόνο ιδεολογική, επειδή παρατηρήθηκε μια κατακόρυφη μείωση του εργατικού δυναμικού στις λαϊκές τάξεις εξαιτίας των θανάτων που προαναφέρθηκαν. Αιτία γι' αυτό το φαινόμενο θεωρήθηκε ο Μητρικός Θηλασμός από τις τίτθες, οι οποίες δεν τηρούσαν τα στοιχειώδη μέτρα υγιεινής. Έτσι, με τη συνδρομή διανοουμένων όπως ο Κάρολος Λινναίος, αλλά και του ίδιου του κράτους και της Εκκλησίας επιχειρήθηκε μια ιδεολογική, φιλοσοφική και πρακτική στροφή στο Μητρικό Θηλασμό, ακόμη και με την επιβολή νόμων από το κράτος. Συμπωματικά ή όχι, την ίδια περίοδο στους βίους ορισμένων Αγίων αναφέρεται ότι αυτοί θηλάστηκαν από τις μητέρες τους, ενώ στον Ακάθιστο Ύμνο αποδίδεται μακαριότητα στους μαστούς της Παναγίας που θήλασαν το Χριστό.

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με την αύξηση της εργατικής τάξης οι γυναίκες σταδιακά άρχισαν να αποκτούν περισσότερα δικαιώματα στην εργασία και τη μόρφωση. Στα τέλη του ίδιου αιώνα, συγκεκριμένα το 1867 και προφανώς όχι τυχαία, δημιουργήθηκε το πρώτο υποκατάστατο γάλακτος για βρέφη. Έκτοτε, με επανειλημμένες προσπάθειες τα τεχνητά γάλατα τελειοποιήθηκαν και άρχισαν να γίνονται ιδιαίτερα δημοφιλή στον 20ό αιώνα, σημειώνοντας ρεκόρ πωλήσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Στην πραγματικότητα, όμως, η τεχνητή διατροφή είναι πολύ αρχαιότερη. Σε ανασκαφές έχουν ανακαλυφθεί ευρήματα, που περιλαμβάνουν αντίστοιχα σκεύη με τα μπιμπερό, τα οποία χρονολογούνται 4.000 χρόνια π.Χ. Επίσης, αναφέρονται διάφορα είδη διατροφής, που περιλάμβαναν γάλα από άλλα

θηλαστικά (αίγες, αγελάδες), είτε σκέτο είτε ανακατεμένο με μέλι, βρώμη, αλεύρι, βούτυρο και άλλα συστατικά. Στην Ελλάδα βρεφικό γάλα σε σκόνη άρχισε να χρησιμοποιείται το 1923, αλλά μια εκ νέου στροφή στο Μητρικό Θηλασμό παρατηρήθηκε για ευνόητους λόγους στα χρόνια της Κατοχής.

Κοινωνικοί παράγοντες, αλλά και τεράστια κονδύλια που δαπανήθηκαν στη διαφήμιση του τεχνητού γάλακτος, οδήγησαν σε μια εκρηκτική αύξηση της χορήγησης συμπληρωμάτων γάλακτος. Αρκετά συχνά οι πολυεθνικές εταιρείες καταστρατήγησαν τους κανόνες διαφήμισης και ανταγωνισμού. Μια τέτοια περίπτωση οδήγησε το 1977 στο μποικοτάζ κατά συγκεκριμένης μεγάλης εταιρείας, η οποία προμήθευε τεχνητό γάλα σε χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου με αποτέλεσμα να σημειωθεί ρεκόρ αύξησης στους θανάτους βρεφών, επειδή το γάλα παρασκευαζόταν με μολυσμένο νερό και επειδή αντίθετα με το μητρικό γάλα, το υποκατάστατό του δεν διαθέτει αντισώματα, κύτταρα του ανοσοποιητικού συστήματος και αντιαλλεργικούς παράγοντες για την άμυνα του βρέφους.

Η ιστορία αυτή όπως και παγκόσμιες άλλες διαμαρτυρίες οδήγησαν το 1981 τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) να αναπτύξει το "Διεθνή Κώδικα Εμπορίας και Διαφήμισης Υποκατάστατων Μητρικού Γάλακτος", αλλά συχνά-πυκνά ορισμένες εταιρείες δεν συμμορφώνονται μ' αυτόν. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε διάφορες χώρες του κόσμου έχουν υπάρξει κατά καιρούς καταγγελίες για μολυσμένα ή νοθευμένα γάλατα.

Μητρικός Θηλασμός και Πουριτανισμός στον 21ο αιώνα

Σποραδικά έχουν αναφερθεί και φαινόμενα ρατσιστικής και πουριτανικής στάσης απέναντι στο Μητρικό Θηλασμό. Σε αρκετές περιπτώσεις γυναίκες κατηγορήθηκαν ότι προωθούσαν την πορνογραφία, επειδή θήλαζαν τα βρέφη τους σε δημόσιους χώρους. Το 2006 μια νεαρή γυναίκα αρνήθηκε να υπακούσει στις υποδείξεις μιας αεροσυνοδού και να διακόψει το θηλασμό του βρέφους της, ή να τον συνεχίσει σκεπάζοντας το παιδί της κάτω από μια κουβέρτα. Το αποτέλεσμα ήταν να της ζητηθεί να εγκαταλείψει το αεροπλάνο. Όταν αρνήθηκε να το κάνει, της αρνήθηκαν την παροχή υπηρεσιών εντός του αεροσκάφους. Μια άλλη γυναίκα περουβιανής καταγωγής κατηγορήθηκε ως διακινήτρια παιδικής πορνογραφίας, όταν ο φωτογράφος της εμφάνισε φωτογραφία στην οποία απεικονιζόταν η ίδια να θηλάζει το παιδί της! Παρόμοια αντιμετώπιση βίωσε μητέρα, χρήστρια του δημοφιλούς παγκοσμίως site

"Facebook", οι διαχειριστές του οποίου την προειδοποίησαν για ακατάλληλο περιεχόμενο, όταν είχε δημοσιεύσει φωτογραφία στην οποία θήλαζε το βρέφος της. Μετά την άρνησή της να αφαιρέσει τη φωτογραφία, ο λογαριασμός της διαγράφηκε και σημειώθηκαν έντονες διαμαρτυρίες κατά της διεύθυνσης της ιστοσελίδας, οι οποίες όμως έπεσαν στο κενό.

Τέτοια περιστατικά και πιέσεις από διεθνείς οργανώσεις υποχρέωσαν τις κυβερνήσεις να νομιμοποιήσουν το Μητρικό Θηλασμό σε δημόσιους χώρους ή, εναλλακτικά, προς διευκόλυνση των μητέρων να προβλέπονται στα δημόσια κτήρια και εγκαταστάσεις ειδικό χώρο θηλασμού. Αρκετές Πολιτείες των ΗΠΑ αναγκάστηκαν να τροποποιήσουν τους νόμους τους "περί προσβολής της δημοσίας αιδούς" (1999, 2006), και άλλες όπως η Κούβα (1940) αναγκάστηκαν μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματός τους να προβλέψουν ευνοϊκές ως προς το Μητρικό Θηλασμό διατάξεις.

Μητρικός Θηλασμός: από το χτες στο αύριο

Σήμερα επιχειρείται μια εκ νέου στροφή στο Μητρικό Θηλασμό του οποίου τελειοποιήθηκε η επιστημονική βάση. Από πολλούς φορείς παγκοσμίως, όπως ο WHO και η UNICEF, γίνονται συντονισμένες προσπάθειες για την εγκατάσταση και διατήρησή του. Νεότερες έρευνες απέδειξαν την προστατευτική δράση του Μητρικού Θηλασμού στην υγεία του παιδιού μέσω των αντισωμάτων που λαμβάνει από τη μητέρα του, την ύπαρξη αντιαλλεργικών παραγόντων στο μητρικό γάλα, τη ρύθμιση της σύστασής του από τον ίδιο τον οργανισμό της μητέρας ανάλογα με τις ανάγκες του βρέφους, πιθανώς δε και την αύξηση του δείκτη ευφυΐας του παιδιού μακροπρόθεσμα.

Ωστόσο, οι βάσεις για όλα αυτά είναι κληροδότημα της αρχαίας γνώσης. Οι αρχαίοι είχαν αναγάγει το μητρικό γάλα σε κοσμικό-συμπαντικό φαινόμενο. Ο μαστός, ιδιαίτερα ευμεγέθης και αναπτυγμένος σε αρχαία ειδώλια, θεωρήθηκε από τα πανάρχαια χρόνια ως σύμβολο γονιμότητας και ζωής. Η θεά Χαθώρ με το γάλα της δημιουργεί το Γαλαξία, με άλλα λόγια την ευρύτερη ζωή μέσα στην οποία κινούμαστε και υπάρχουμε. Ένα "δρόμο του γάλακτος", που σύμφωνα με τους Εσωτεριστές είναι η πηγή της ύπαρξης της ζωής στο ίδιο το ηλιακό σύστημα και στον πλανήτη μας, αλλά για τον οποίο κανείς δεν μπορεί να μιλήσει, επειδή κανείς δεν τον γνωρίζει στην ολότητά του.

Η Ίσιδα, μια αρχαία θεότητα αντίστοιχη της Παναγίας, με το γάλα της θηλάζει το γιο της Ώρο, που

θα αναστήσει τον πατέρα του Όσιρη και θα νικήσει το θάνατο.

Η Αμάθεια με το γάλα της θα αναθρέψει το Δία, ο οποίος θα φέρει την τάξη στον κόσμο νικώντας τα καταστροφικά φαινόμενα της φύσης.

Οι Βυζαντινοί θα θέσουν τη γαλακτοφορία και γενικότερα τη μητρότητα κάτω από την προστασία της Παναγίας, αλλά και δυο «εξειδικευμένων» στη γαλακτοφορία και γαλουχία Αγίων: της Αγίας Ωραιολής και της Αγίας Τρύφαινας.

Στη ρωμαϊκή παράδοση οι ιδρυτές του Λατίου Ρωμύλος και Ρώμος θηλάστηκαν από μια λύκαινα και εξαιτίας αυτού του γεγονότος απέκτησαν τη σκληρογυνημένη φύση τους.

Λίγο αργότερα οι Γνωστικοί θα μιλήσουν για τη Σοφία-Γνώση (μια από τις εκφάνσεις του Θεού, που αντιστοιχία τους συναντάμε στις Δέκα Σεφιρώθ των Καββαλιστών και στους Εφτά Ισχυρούς Αρχαγγέλους των Χριστιανών Μυστικιστών), η οποία θηλάζει τους φιλοσόφους και με το γάλα της τους μεταδίδει τη σοφία και την ηθική της ακεραιότητα.

Οι Χριστιανοί θα μακαρίσουν τους μαστούς που θήλασαν το Χριστό.

Οι Μουσουλμάνοι θα θεωρήσουν πως στον Παράδεισο, την αιώνια ζωή, ρέει μέλι και γάλα από το οποίο θα τρέφονται οι ψυχές των δίκαιων στην αιωνιότητα.

Συνδεδειγμένος ιστός όλων αυτών των παραδόσεων είναι το μητρικό γάλα.

ABSTRACT

Michalis Moros: History and Philosophy of Breastfeeding: from antiquity to our days.

"ELEFTHO", 1:28-32, 2010

The importance of breastfeeding for both the psychological and somatic growth of the newborn and infant is supported by various researches globally. Midwives, Pediatricians, Obstetricians and International Organizations highlight the importance of breastfeeding as the unique feeding method for at least the first six months of the infant as well as continuing it for as long as mother and the infant wish. The importance of breastfeeding was recognized by all nations and was inherited to us through mythology, culture, religion and philosophy and especially by ancient Greek doctors, who were the first scientists who investigated this subject. Through centuries, the right to breastfeed babies was questioned, forgotten, even sacrificed on the altar of commercialization. In our days we experience a re-

vival of breastfeeding, supported by scientific facts and this tendency will have nothing but benefits on babies' and societies' health.

Key-words: *breastfeeding, history, cults.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γαληνός: «Υγιεινών Λόγος».

Fildes V.: Breasts, bottles and babies: a history of infant feeding, Edinburgh University Press, p. 462, 1986.

Ιπποκράτης: «Περί γυναικείης φύσιος».

Ιπποκράτης: «Περί φύσεως παιδίου», «Περί τροφής».

Konner M. and Worthman C.M.: Nursing frequency, gonadal function and birth spacing among !Kung hunter-gatherers. *Science* 207: 788-791, 1980.

Lascazatos J., Poulakou-Rebelakou E.: Oribasius (fourth century) and early Byzantine perinatal nutrition. *J. Pediatr. Gastroenterol Nutr.*, 36(2): 186-9, 2003.

Μαντάς Κ.: Γάλα και χρήμα: η ιστορία του θετού θηλασμού. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τχ. 105, σελ. 65-71.

Οικονομοπούλου Α.: Η Μαιευτική και Γυναικολογία στην Αρχαία Ελλάδα. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τχ. 102, σελ. 49-57.

Πεχλιβάνη Φ. και συν.: Πέντε κρίσιμες δεκαετίες για τη βρεφική διατροφή, 1900-1950: η περίπτωση της Ελλάδας. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 25(4): 520-528, 2008.

Πλάτων: «Νόμοι», 789, 790α, 784.

Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε.: Η Παιδιατρική στο Βυζάντιο. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 17(3): 326-331, Μάιος-Ιούνιος 2003.

Riordan J.: Breastfeeding and human lactation. Jones and Bartlett, σελ. 5, 2005.

Stuart-Macadam P., Dettwyler K.A.: Breastfeeding: bio-cultural perspectives. pp. 101-130, 1995.

Σωρανός ο Εφέσιος: «Περί Γυναικείων». Τόμος Β', Κεφάλαιο 11: «Περί τροφής», καθώς και εδάφια «Περί σπαργήσεως μαστών», «Περί εκλογής τίτθης», «Περί δοκιμασίας γάλακτος» και «Πώς δει και πότε διδόναι τω βρέφει τον μαστόν».

Worthman C.M., et al: Attenuation of Nursing related ovarian suppression and high fertility in well nourished, intensively breastfeeding annee women of Lowland Papua, New Guinea. *Journal of Biosoc. Sci.* 25: 425-443, 1990.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.lli.org/>

<http://www.who.int/en/>

<http://www.unicef.org/index.php>

<http://www.wikipedia.org>

<http://ibfan.org>